

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан природничо-географічного факультету

Г.Я.Касьяненко
« 30 » серпня 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Палеогеографія

галузь знань: 10 Природничі науки
спеціальність: 106 Географія
освітньо-професійна програма: Географія
мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною комісією природничо-географічного факультету

« 30 » серпня 2019 р.

Голова _____
(Міронєць Л.П., к.пед.н, доцент)

Розробник: Корнус Анатолій Олександрович кандидат географічних наук, доцент кафедри загальної та регіональної географії

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної географії

Протокол № 1 від _____ 29 серпня _____ 2019 року.

Завідувач кафедри
загальної та регіональної географії

Корнус О. Г., к.г.н., доцент

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 5	бакалавр	Вибіркова
		Рік підготовки:
4-й		
Семестр		
8-й		
Лекції		
12 год.		
Практичні, семінарські		
34 год.		
Лабораторні		
год.		
Самостійна робота		
100 год.		
Консультації:		
4 год.		
Загальна кількість годин – 150		Вид контролю: залік

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни є відтворення фізико-географічних умов минулих геологічних епох (розчленування суходолу, розподіл суші і океану; особливості рельєфу; кліматичні умови; склад органічного світу тощо). Основою даного навчального курсу є усталене в науці положення, що без знань минулого розвитку геосистем, неможливо пояснити їх сучасний, а без останнього – неможливо передбачити майбутній розвиток геосистем і їх структури. Для географічної науки палеогеографічне напрямком є наскрізним і охоплює всі структурні складові географії. Студенти знайомляться і вивчать принципи і методи палеогеографічних досліджень. На лекціях і під час самостійної роботи студентами опрацьовуються прийоми палеогеографічних реконструкцій, особливо палеогеографічного аналізу геосистем різного типу і походження. Навчальний курс пов'язаний і спирається на знання студентами геології, передусім історичної, фізичної географії материків та України.

В результаті освоєння теоретичних знань з курсу «Палеогеографія» студент повинен:

Знати:

- місце палеогеографії в системі географічних наук;
- завдання, які вирішуються палеогеографією;
- основні групи палеогеографічних методів, літологічний і біономічний фаціальний аналіз;
- принципи палеогеографічних інтерпретацій;
- структуру основних палеогеогеосистем на певних часових зрізах;
- принципи поділу, стратиграфічні і кліматичні підрозділи антропогенного періоду.

Уміти:

- працювати з тематичними палеогеографічними картами.
- будувати палеогеографічну (палеотектонічну, палеокліматичну) криву території (акваторії).
- давати за картами палеогеографічну характеристику материка (океану) чи їх частин.
- виконувати порівняльний аналіз палеогеографічних умов регіонів чи геологічних епох.

2. Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
A	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал з палеогеографії; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що впливають з наявних даних. на основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструює гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, прийомами фаціального аналізу та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом палеогеографії.
B	твердо знає програмний матеріал з палеогеографії, грамотно й по суті викладає його; не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення палеогеографії при проведенні палеогеографічних реконструкцій, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
C	знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення палеогеографії при палеогеографічних реконструкціях, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання.. Застосовує їх у видозмінених, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.
D	має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт.
E	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
F	не знає більшої частини програмного матеріалу з палеогеографії, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом палеогеографії; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не наводить приклади та не встановлює причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
FX	має лише загальне уявлення про палеогеографію, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

**Розподіл балів, які отримують студенти
для заліку**

Поточний контроль								Разом	Загальна сума
РОЗДІЛ 1				РОЗДІЛ 2					
T1	T2	T3	K1	T4	T5	T6	K2	60	100
5	5	5	15	5	5	5	15		
Самостійна робота									
5	5	10		5	5	10		40	

T1, T2, ... T6 – теми розділів, K1-K2 – контрольні роботи

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

3. Засоби діагностики результатів навчання

Запитання поточного контролю з навчальної дисципліни «Палеогеографія»

- Вулканогенні ландшафти Українського Закарпаття формувались протягом
 - пізнього пліоцену
 - раннього пліоцену
 - раннього міоцену
 - міоцену
- Новітній етап горотворення у зовнішній частині Флішових Карпат розпочався
 - протягом пізнього палеоцену
 - протягом раннього пліоцену
 - у ранньому міоцені
 - у пізньому міоцені
- Формування сучасних Кримських гір розпочалось
 - протягом пізнього пліоцену
 - протягом раннього пліоцену
 - у ранньому міоцені
 - у пізньому міоцені
- Ранньопліоценовий етап розвитку давнього Чорноморського басейну
 - меотичний
 - понтичний
 - кімерійський
 - куяльницький/акчагилський
- Пізньопліоценовий етап розвитку давнього Чорноморського басейну
 - меотичний
 - понтичний
 - кімерійський
 - куяльницький/акчагилський
- Геологічний вік – кліматичний оптимум пізнього кайнозою України
 - меотіс
 - понт
 - кімерій
 - куяльник/акчагил
- Геологічний вік – кліматичний оптимум пліоцену України
 - меотіс
 - понт
 - кімерій
 - куяльник/акчагил
- Геологічний вік – кліматичний песимум пліоцену України

- меотіс
- кімерій
- 9. Головні палеогеографічні етапи (віки) пліоцену півдня України
 - меотіс і понт
 - куяльник і акчагил
- 10. “Залізний” вік Криму
 - меотіс
 - кімерій
- 11. Наймолодший геократичний період альпійської палеогеографічної ери
 - неоген-четвертинний
 - четвертинний
- 12. Еоплейстоценовий етап розвитку давнього Чорноморського басейну
 - гурій
 - евксин
- 13. Найбільша ранньонеоплейстоценова трансгресія давнього Чорноморського басейну
 - гурійська
 - евксинська
- 14. Найбільша середньонеоплейстоценова трансгресія давнього Чорноморського басейну
 - гурійська
 - давньоевксинська
- 15. Найбільша пізньонеоплейстоценова трансгресія давнього Чорноморського басейну
 - гурійська
 - евксинська
- 16. Палеогеографічний етап – кліматичний оптимум середнього неоплейстоцену України
 - кайдацький
 - завадівський
- 17. Перший палеогеографічний етап середнього неоплейстоцену України
 - кайдацький
 - завадівський
- 18. Льодовикова епоха – час максимальної трансгресії плейстоценового льодовика на теренах центральної частини України
 - окська
 - московська
- 19. Льодовикова епоха – час максимальної трансгресії плейстоценового льодовика на теренах західної частини України
 - окська
 - московська
- 20. Етап тривалого існування особливо суворих кліматичних умов протягом пізнього неоплейстоцену України
 - кайдацький
 - завадівський
- 21. Завершальний палеогеографічний етап пізнього неоплейстоцену України
 - причорноморський
 - дофінівський
- 22. Етап тривалого існування особливо сприятливих кліматичних умов протягом пізнього неоплейстоцену України
 - кайдацький
 - завадівський
- 23. Етап формування пізньоплейстоценового лесового покриву України
 - кайдацький
 - дніпровський
- 24. Найбільша трансгресія Чорноморського голоценового басейну
 - понт
 - куяльник/акчагил
 - кімерій і куяльник
 - куяльник і понт
 - понт
 - куяльник/акчагил
 - пліоцен-четвертинний
 - третинний
 - чауда
 - карангат
 - чаудинська
 - карангатська
 - чаудинська
 - карангатська
 - чаудинська
 - карангатська
 - сульський
 - бузький
 - сульський
 - бузький
 - дніпровська
 - сульська
 - дніпровська
 - сульська
 - сульський
 - бузький
 - дофінівський
 - бузький
 - сульський
 - бузький

- новочорноморська
- новоевксинська
- 25. Наймолодша трансгресія Чорноморського голоценового басейну
- новочорноморська
- новоевксинська
- німфейська
- карангатська
- німфейська
- карангатська

Питання підсумкового контролю з навчальної дисципліни

«Палеогеографія»

1. Назвіть основні завдання, які вирішує палеогеографія.
2. Охарактеризуйте методи визначення відносного віку гірських порід.
3. Що таке „керівні форми“?
4. Вивчіть напам'ять основні підрозділи геохронологічної та стратиграфічної шкали.
5. У чому суть ізотопних методів визначення абсолютного віку гірських порід.
6. Дайте визначення фації.
7. У чому полягає фаціальний аналіз?
8. Охарактеризуйте основні групи фацій (морські, континентальні, перехідні).
9. Як проводять літологічний та біономічний аналізи?
10. Які Ви знаєте породи – індикатори клімату?
11. Що показують на палеогеографічних картах?
12. Дайте визначення формації.
13. Охарактеризуйте коротко геосинклінальні, орогенні та платформенні формації.
14. Які методи використовують для відтворення і тектонічних рухів земної кори?
15. Що показує палеогеографічна крива?
16. Які специфічні риси четвертинних відкладів?
17. Які назви пропонуються для позначення четвертинного періоду і з чим зв'язане таке різноманіття?
18. У чому принципові розходження між "довгою" і "короткою" шкалами тривалості антропогену? Приведіть аргументи на користь тієї й іншої шкали.
19. Висвітліть основні наслідки гляціоізостатичного і гляціоевстатичного ефектів; проаналізуйте їхній вплив на природні процеси в плейстоцені і в голоцені.
20. Палеогеографія плейстоцену України.
21. Дайте теоретичне обґрунтування послідовності зледеніння на території Євразії.
22. Розвиток древніх заледенень на Східноєвропейській рівнині і їх географічні наслідки.
23. Порівняйте зледеніння Східноєвропейської рівнини і Західного Сибіру.
24. Особливості четвертинних заледенень у гірських системах Євразії.
25. Палеогеографія голоцену України.

4. Програма навчальної дисципліни

4.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. МЕТОДИ ПАЛЕОГЕОГРАФІЇ

Тема 1. Вступ до палеогеографії.

Основи палеогеографії, її основні завдання. Методи відносної геохронології.

Тема 2. Методи встановлення віку гірських порід.

Абсолютна геохронологія. Уран-свинцевий, рубідій-стронцієвий, калій-аргоновий, радіовуглецевий та інші методи абсолютної геохронології. Відносна геохронологія. Підрозділи геохронологічної шкали та їх тривалість.

Тема 3. Методи відтворення палеогеографічних обстановок.

Основи фаціального аналізу. Типи фацій. Основи літологічного та біономічного фаціального аналізу.

РОЗДІЛ 2. ПАЛЕОГЕОГРАФІЧНІ РЕКОНСТРУКЦІЇ

Тема 4. Геологічні формації.

Уявлення про геологічні формації. Роль геологічних фацій і формацій у палеогеографічних реконструкціях.

Теми 5. Ритмічність природних процесів у геологічній історії Землі.

Основні події палеозою та мезокайнозою. Гіпотези, що пояснюють явище ритмічності. Поняття метакронності зледенінь. Події Хайнріха та осциляції Дансгора-Ешгера, їх причини.

Тема 6. Реконструкції палеогеографічних умов антропогену.

Стратиграфічна схема Блітта-Сернандера. Прийнятий в Україні поділ антропогену: Причорноморський, Дофінівський, Бузький, Витачівський, Удайський, Прилуцький, Тясминський, Кайдацький, Дніпровський, Завадівський, Тилігульський, Лубенський, Сульський, Мартоносський, Приазовський час.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.
РОЗДІЛ I. МЕТОДИ ПАЛЕОГЕОГРАФІЇ					
Тема 1. Вступ до палеогеографії. Мета і завдання дисципліни.	28	2	6		20
Тема 2. Методи встановлення віку гірських порід.	35	2	6		25
Тема 3. Методи відтворення палеогеографічних обстановок.	33	2	6		25
<i>Усього</i>	96	6	18		70
РОЗДІЛ II. ПАЛЕОГЕОГРАФІЧНІ РЕКОНСТРУКЦІЇ					
Тема 4. Геологічні формації.	16	2	4		10
Тема 5. Ритмічність природних процесів у геологічній історії Землі.	18	2	6		10
Тема 6. Реконструкції палеогеографічних умов антропогену.	20	2	6		10
<i>Усього</i>	54	6	16		30
Усього годин	150	12	34		100

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Аналіз палеогеографічних карт	6
2	Побудова та аналіз палеогеографічних кривих	6
3	Основи фаціального аналізу	4
4	Характеристика основних подій палеозою та мезозою	6
5	Ритмічність палеогеографічних подій в межах України	6
6	Кліматостратиграфічний поділ антропогену. Аналіз спорово-пилкових діаграм	6
	<i>Усього</i>	34

Теми лабораторних занять

Виконання лабораторних робіт даною робочою програмою не передбачено.

5. Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Герасименко Н. П. Палеогеографія четвертинного періоду України (палеоландшафти) : підручник / Н. П. Герасименко. – К.: Прінт-Сервіс, 2020. – 296 с.
2. Дорошкевич С.П. Природа Середнього Побужжя у плейстоцені за даними вивчення викопних ґрунтів. – К.: Наукова думка, 2018. – 175 с.
3. Основи палеогеографії : навчальний посібник / автори-укладачі : С.Г. Половка, Д.О. Панкратенкова. – Умань : 2015. – 107 с.
4. Поліщук Л.Б. Палеогеографія України. Практикум для студентів спеціальності 6.040104 «Географія»: Навчально-методичний посібник [кол. авт. За ред. В.А. Пересадько, В.Е. Луначека, К.В. Шпурик]. – Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2015. – 152 с.
5. Сиренко Е. А. Палиностратиграфия континентальных верхнемиоценовых – нижнеплейстоценовых отложений южной части Восточно-Европейской платформы. – К.: Наук. думка, 2017.

Додаткові

1. Бова О.В., Корнус А.О. Палеогеографія антропогену. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2005. – 72 с.
2. Гнатюк Р.М. Навчальна програма, питання та методичні вказівки для семінарських занять і самостійних робіт з курсу “Палеогеографія України” (для студентів напряму підготовки 6.040104 – Географія). – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 29 с.
3. Евсеева Н.С. Палеогеография (историческое землеведение). – Учебно-иллюстративное пособие. – Томск, 2010. – 172 с.
4. Корнус А.О. Реконструкції голоценових ландшафтів Сумської та Полтавської областей // Наук. вісн. Волинського держ. ун-ту. – 2003. – №7. – С. 143-146.
5. Корнус А.О., Бова О.В. Палеогеографія антропогену. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2005. – 72 с.
6. Куница Н.И. Природа Украины в плейстоцене. – Черновцы: Рута, 2007.
7. Матвіїшина Ж. М. та ін. Просторово-часова кореляція палеогеографічних умов четвертинного періоду на території України; НАН України, Ін-т географії. – К. : Наукова думка, 2010. – 192 с.
8. Мельничук І.В. Палеоландшафти України в антропогені. – К.: ВГЛ “Обрії”, 2004.
9. Мотузка А.Н. Основы палеогеографии (курс лекций). Минск: БГУ, 2003. 122 с.
10. Поліщук Л.Б., Старіков М.Д. Палеогеографічні реконструкції розвитку природи минулих геологічних часів: Навчально-методичний посібник для студентів-географів вищих навчальних закладів. – Харків: ХНУ ім. В.Н.Каразіна, 2014. – 24 с.
11. Просторово-часова кореляція палеогеографічних умов четвертинного періоду на території України / Матвіїшина Ж. М., Герасименко Н. П., Передерій В. І. та ін. / За редакцією Ж. М. Матвіїшиної – К.: Наукова думка, 2010.
12. Свиточ А.А., Сорохтин О.Г., Ушаков С.А. Палеогеография / Учебник для студ. высш. учеб. заведений / Под ред. Г. А. Сафьянова. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 448 с.
13. Сиренко І., Іваник М. Палеогеоморфологія: навчальний посібник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011.
14. Rapp D. Ice Ages and Interglacials: Measurements, Interpretation and Models. – Berlin-Heidelberg: Springer, 2012. – 430 с.
15. The Ukraine Quaternary Explored: the Middle and Upper Pleistocene of the Middle Dnieper Area and its importance East-West European correlation. – Kyiv – 2001. – 60 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://jurassic.ucoz.ru/forum/8-1355-1> – сайт, присвячений палеонтології, стратиграфії та палеогеографії.
2. <http://www.geogr.msu.ru/structure/labs/notl/> – сайт лабораторії новітніх відкладів і палеогеографії плейстоцену Московського державного університету.
3. <https://igu.org.ua/en/node/22068> – сторінка відділу палеогеографії Інституту географії НАНУ

6. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

- Атлас палеогеографічних карт Української і Молдавської РСР (з елементами літофацій). Масштаб 1:2500000. – К.: Вид-во АН УРСР, 1960.
- підручники та навчальні посібники, зазначені у списку літератури;
- відеоматеріали по темам курсу;
- ілюстративні матеріали (структурно-логічні схеми, таблиці).